

ської; Чернівцях (79,86 % у 2001 р. та 66,54 % у 1989 р.); Ужгороді (77,83 % у 2001 р. та 69,81 % у 1989 р.) та Мукачевому Закарпатської (табл. 2).

Серед усього населення 24-х міст, у тому числі в двох обласних центрах, частка українців перевищувала 60 %. І лише одне з них – Славутич розташоване в Київській області, інші – на Сході та Півдні: у Донецькій – Краматорськ, Артемівськ, Ясинувата, Докучаєвськ, Дебальцеве, Дружківка, Димитров, Авдіївка, Вугледар, Селідове, Новогродівка; Луганській – Лисичанськ, Рубіжне, Первомайськ, Ровеньки, Северодонецьк; Одеській – Одеса (61,66 % у 2001 р. та 48,88 % у 1989 р.), Теплодар, Іллічівськ, Південне, Білгород-Дністровський; Першотравневськ у Дніпропетровській та Харків (60,99 % у 2001 р. та 50,38 % у 1989 р.) (табл. 2).

Ще в 14-ти містах східних та південних областей рівень частки українців був вищим за 50 %: у Дзержинську, Костянтинівці, Шахтарську, Кіровському, Харцизьку, Горлівці та Торезі (Донецької); Кіровську, Брянці та Алчевську (Луганської); Енергодарі, Бердянську та Мелітополі (Запорізької), Первомайську та Чугуєві (Харківської). Крім того, ще в шести містах: Харцизьку, Сніжному, Жданівці та Маріуполі (Донецької), Чопі (Закарпатської) українці становили відносно більшість серед населення. У Луганську в 2001 р. українці також складали відносно більшість – 49,55 %, хоча ще в 1989 р. вони були в меншості – 41,85 % (табл. 2).

Українці опинилися в меншості серед усього населення в 23-х містах чотирьох областей та Криму (13,00 % загального числа міст): в Ізмаїлі Одеської; Тернівці Дніпропетровської; Береговому Закарпатської; Севастополі (22,38 %); 11-ти містах АР Крим: Сімферополі (20,75 %), Красноперекіпську, Армянську, Ялті, Джанкої, Саках, Євпаторії, Алушті, Феодосії, Судаку, Керчі; п'яти містах Луганської: Красному Лучі, Стаханові, Свердловську, Краснодоні та Антрациті (серед населення Антрацитівської міської ради українці складали відносно більшість); трьох містах Донецької: Макіївці, Єнакієвому та Донецьку (табл. 2).

Таким чином, за 1989–2001 рр. спостерігалось зростання частки українців серед міського населення в усіх без винятку регіонах та областях України. Однак, рівень цієї частки серед міського населення продовжував залишатися нижчим, ніж серед сільського. Найвищим він залишав-

ся серед міського населення в західних та центральних областях, а також у невеликих містах східних та південних областей. Нижчим рівень частки українців був серед населення великих міст півдня та сходу, насамперед у Донбасі. Однак великі міста розташовані в оточенні переважно українських за етнічним складом населення сільських округ. І лише в містах Криму українці поступаються за чисельністю росіянам. Але в сільських районах АР Крим рівень частки українців вищий, ніж у містах.

1. Борисенко В. К. Етнічний склад населення України / В. К. Борисенко // Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2007. – С. 60–69. 2. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М. С. Дністрянський. – Львів: Літопис, 2006. – 490 с. 3. Євтух В. Б. Етнічнонаціональна структура українського суспільства: довідник / В. Б. Євтух, В. П. Трошинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова. – К.: Наукова думка, 2004. – 344 с. 4. Заставний Ф. Д. Географія України / Ф. Д. Заставний. – Львів: Світ, 1994. – 472 с. 5. Зінч В. Т. Сучасні етнодемографічні процеси в Україні / В. Т. Зінч. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 67 с. 6. Капелюшний В. П. Історичні та етнічні основи розвитку української нації у XX – на початку XXI ст. / В. П. Капелюшний // Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2007. – С. 27–43. 7. Котигоренко В. О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт / В. О. Котигоренко. – К.: Світосгляд, 2004. – 726 с. 8. Крисаченко В. С. Динаміка населення: популяційні, етнічні та глобальні виміри / В. С. Крисаченко. – К.: НІСД, 2005. – 368 с. 9. Майборода О. М. Етнополітична ситуація в Україні: регіональний вимір / О. М. Майборода // Сприяння поширенню толерантності в поліетнічному суспільстві. – К.: Фонд «Європа XXI», 2002. – С. 9–40. 10. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір / Л. Т. Масенко. – К.: Вид. дім «КМА», 2004. – 163 с. 11. Наулко В. І. Хто і відколи живе в Україні / В. І. Наулко. – К.: Гол. спец. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1998. – 80 с. 12. Національний склад населення України та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / О. Г. Осауленко (ред.) – К.: Держкомстат України, 2003. – 246 с.; Архів Держкомстату України. 13. Національний склад населення України. Частина I (за даними Всесоюзного перепису населення 1989 року). – К.: ООП ГВЦ Мінстат. України, 1991. – 219 с. 14. Національний склад населення України. Частина II. (по Кримській АРСР та областях) за даними Всесоюзного перепису населення 1989 року. – К.: ООП ГВЦ Мінстат. України, 1992. – 509 с. 15. Огульчанський Ю. А. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми / Ю. А. Огульчанський. – К.: Вид. дім «КМА», 2006. – 68 с. 16. Поєрїбний А. Г. Світовий мовний досвід та українські реалії / А. Г. Поєрїбний. – К.: Медобори, 2003. – 72 с. 17. Романцов В. О. Український етнос: на одвічних землях / В. О. Романцов. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2004. – 200 с. 18. Рудницька Т. М. Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін / Т. М. Рудницька. – К.: Ін-т соціології НАН України, 1998. – 170 с. 19. Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу / О. Б. Ткаченко. – К.: Спалах, 2004. – 272 с.

Маргарита Шостак

Етнокультурні процеси в Київській Русі у дослідженнях сучасних українських вчених

В статті аналізуються різні концептуальні бачення етнокультурних процесів на теренах Київської Русі. Автор доводить, що не можна плутати поняття «давньоруська державність» і «давньоруська народність», що будь-які спроби підтвердити споконвічну «єдність» російського народу з українським, не мають під собою наукового підґрунтя.

The different conceptual views of ethno-cultural processes on the territory of Kyivean Rus' are analyzed in the article. the author argues that you can not confuse the concept of «Old State» and «Old nationality» that any attempt to confirm the primordial unity of the Russian people with Ukrainian, have no scientific basis.

Київська Русь – могутнє політичне об'єднання, одне з найбільш розвинених і економічно процвітаючих суспільств тогочасної Європи. Але вже понад кілька століть точаться дискусії щодо питання, за яких умов і ким була створена ця східнослов'янська держава.

У XVIII ст. ряд німецьких учених, зокрема Готліб Байєр, Герхард Міллер та Август-Людвіг Шльоцер, які в цей час працювали у Петербурзькій АН, розвинули так звану нор-

манську теорію. В ній доводилося, що Київську Русь заснували варяги, відомі на Заході як вікінги або нормани.

Підкреслювання важливості германських впливів та натяки на нездатність слов'ян створити власну державу викликали обурення російського вченого XVIII ст. Михайла Ломоносова, який доводив першочергову роль слов'ян у створенні Київської Русі. Твердження М. Ломоносова дістали назву антинорманської концепції та поклали початок суперечкам, які тривають і до сьогодні.

У 30-х рр. XX ст. радянський режим оголосив норманську теорію політично шкідливою і проголосив, що Київську Русь заснували східні слов'яни без участі варягів. Ряд російських і українських істориків того часу вважали, що Русь – це не привнесена норманами назва, а слов'янський етнонім, який дав назву державі. Згідно з їхніми переконаннями, східні слов'яни об'єдналися протягом століть в етнокультурну спільність, яка поглинула окремі племена, внаслідок чого утворилася єдина «давньоруська народність». Отже, постає питання про існування цієї народності, як цілісної самосвідомої етнічної єдності, що обіймала увесь обшир східнослов'янської держави в X–XIII ст.

В науці поняття давньоруської народності визначається такими основними рисами, як спільність мови (при збереженні місцевих діалектів), спільність території, що збігалася з політичними кордонами Давньоруської держави, певна економічна спільність, а також спільність матеріальної та духовної культури, релігії, яка в ті часи була єдиною формою ідеології. На думку істориків радянського періоду, усі ці ознаки були притаманні «давньоруській народності».

На противагу цьому, ще з кінця XVIII ст., починаючи від невідомого автора «Історії русів», патріотично налаштовані українські вчені вважали і вважають, що державу Русь утворили українці, а Київ споконвічно був українським містом.

Поряд із цим, нині висувається чимало гіпотез, згідно з якими слов'яни (а також предки українців) виводяться вже з часів кам'яної доби. Хто ж має рацію?

Нинішня актуальність цих питань, що мають також і певне політичне навантаження, зумовлена особливостями історичної долі України. Спробуємо висвітлити їх, звернувшись до досліджень українських вчених доби незалежності, зокрема, праць вчених – українознавців Національного Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України.

М. Котляр у праці «Утворення Давньоруської держави» (1993) розглядає Київську Русь як «колицку» трьох братніх східнослов'янських народів: російського, українського і білоруського: «Давньоруська народність, яка займала величезну територію Східної Європи, поряд з досягнутою нею відносною мовною й культурною єдністю зберігала місцеві особливості в економіці, мові, побуті й звичаях, що не встигли нівелюватись і зникнути за час існування цієї народності (IX–XIII ст.). Певне відособлення окремих земель, населених давньоруською народністю, викликано соціально-економічним і культурним розвитком Русі у др. пол. XII–XIII ст., було головною причиною того, що ці місцеві особливості, при безумовному збереженні досягнутої спільності матеріальної і духовної культури, зміцніли і поступово, протягом кількох століть, надали специфічного етнокультурного обриса кожній з обособлених частин, що поволі склалися в окрему народність: російську, українську й білоруську» [6, 6].

Дослідник доходить висновку, що мовна єдність східних слов'ян в IX ст. і наступних століттях зміцнювалася спільністю державного життя. Подальший розвиток Київської держави сприяв поглибленню спільності матеріальної й духовної культури, становленню національної (етнічної) єдності Русі та монолітності руського (давньоруського) народу.

В. Ричка не погоджується з твердженням про організуючу роль ватаг варягів-русів у створенні підвалин Давньоруської держави. Він зазначає, що утворення останньої

було закономірним наслідком внутрішнього, соціально-економічного, політичного і культурного розвитку місцевого, слов'янського у своїй основі, населення. У праці «Київська Русь: проблема етнокультурного розвитку (конфесійний аспект)» (1994) він звертає увагу на те, що, хоч слов'янський елемент у давньоруській державі і був провідним, однак до її складу входило біля двох десятків не-слов'янських племен, які, інтегруючись у суспільство, об'єктивно сприяли етносоціальним перетурбаціям, що відбувалися в самому слов'янському середовищі. На думку В. Рички, більш правомірно було б говорити про «давньоруську етнокультурну спільність» [11, 9]. До її формування залучалися різні компоненти в різних частинах Київської держави, внаслідок чого джерела етнічного поповнення на північно-східних і південно-західних її землях істотно відрізнялися. Це відкривало можливості для подальшої етнічної диференціації, яка вже в інших політичних умовах призвела до остаточного відокремлення окремих народностей.

Р. Іванченко у книзі «Київська Русь: початки української держави» (1995) робить висновок, що Київська Русь створена автохтонним населенням Подніпров'я, в якому провідна роль належала слов'янам-полянам, що жили в тісному контакті з численними неслов'янськими племенами. Ця держава була створена задовго до появи завойовників з півночі й була цілком самобутньою в своєму існуванні, зі своїми законами, традиціями і навіть своєю назвою [3, 20]. У складі Київської держави були й інші державні утворення, що підпорядковувались Києву (зокрема, Новгородська земля). У них була своя самобутня політична традиція, спільність матеріальної культури, духовна спільність. Дослідниця зазначає, що Київська Русь як стабільне політичне утворення починає існувати з середини VII ст., коли починає правити династія Києвичів. Це свідчить, що в східнослов'янському суспільстві уже встановилися ті суспільні процеси, які формували феодальну державу з усіма притаманними їй особливостями. Вихід на міжнародну арену, договори з Візантією, прийняття християнства Аскольдом – період найвищого піднесення Київської держави за Києвичів.

О. Моця обстоює тезу про існування й єдність давньоруської народності. У першому томі колективної монографії «Історія України: нове бачення» (у 2-х тт.: 1995–1996) вчений, на основі аналізу археологічних даних, стверджує, що в лісостеповій та поліській зонах Дніпровського Правобережжя склався слов'янський етнічний масив, який з часом став основою формування українського етносу. Він наголошує, що ідея єдності набула найбільшого поширення у феодальних верхах (рід Рюриковичів, бояри), бо саме феодальна еліта була носієм етнічних (національних) ідей [7, 113]. Вчений впевнений, що уявлення про спільність походження відступає на другий план порівняно з уявленням про спільність культури, і тому говорити в IX–XIII ст. про самоусвідомлення українців зарано. Дослідник вважає, що спроби «віддати» давньоруську спадщину лише одному з сучасних народів – українцям чи росіянам, котрі, як стверджує О. Моця, «в цілому сформувалися й самоусвідомили себе... у пізніші часи, є науково некоректним» [8, 143].

П. Толочко, досліджуючи проблему державного й етнічного розвитку Київської Русі XII–XIII ст., показує, що саме давньоруська народність була одним із основних елементів єдності давньоруських земель XII–XIII ст. Усвідомлення спільності походження, почуття територіальної

цілісності, єдність мови, культури, віри, наявність єдиної економічної системи – все це, з одного боку, неможливе в умовах ізольованого існування багатьох незалежних князівств, з іншого – зумовлювало необхідність подолання політичного сепаратизму земель. Природним центром, ядром давньоруської народності протягом усієї домонгольської історії були Південна Русь і Київ.

У монографії «Київська Русь» (1996) П. Толочко зупиняється на питаннях монолітності й кордонів руської етнічної спільності IX–XIII ст. Науковець наголошує, що етнічні процеси не мають повного завершення, а рівень етнічного самоусвідомлення ніколи не буває однаковим на всій території розселення одного етносу. До того ж, існування єдиної народності не призводить до нівелювання регіональних етнографічних особливостей. На підставі викладеного дослідник робить такі висновки: 1. У межах державної території Київської Русі IX – початку XIII ст. склалася відносно єдина східнослов'янська спільність, яка продовжувала існувати навіть після розгрому Русі монголо-татарами. 2. Ядром цієї етнокультурної спільності була Русь у вузькому значенні цього слова, або «внутрішня Русь», згідно з термінологією іноземних джерел. 3. Народ, його держава і територія розселення мали єдину назву «Русь». Єдиною була і мова – руська, що надовго пережила Київську Русь, в умовах існування якої вона сформувалася [12, 255].

Автор показує, що Русь IX–XIII ст. становила цілісний державний організм, хоч і вражений феодалним сепаратизмом. На першому етапі її існування (з IX по 30-ті роки XII ст.) сформувалися всі основні інститути влади (князь, собор, снем, віче, ряд), внутрішня адміністративно-територіальна структура, визначилися державні кордони. На другому етапі (30-ті роки XII – 40-ві роки XIII ст.) Русь стала федерацією відносно самостійних князівств на чолі з Києвом і великим київським князем як старійшиною руських князів. Київ хоч і втратив багато зі своєї колишньої величчя, але лишився політичним центром країни, символом її етнокультурної єдності, церковною столицею. У домонгольський період його не могли заступити ні Володимир-на-Клязмі, ні Галич [12, 7]. Автор визначає основні елементи давньоруської народності і доводить, що вона була відносно стійкою етнокультурною спільністю, причому, пояснює автор, всі явища і процеси середньовічного буття були відносні. П. Толочко зазначає, що нова князівська династія Рюриковичів, північна за походженням, на перших порах сприяла залученню варягів до процесів державного життя країни. Процес їхнього притоку на Русь строго контролювався, а проживання у слов'янському середовищі мало свою регламентацію, що виражалося в екстериторіальності варязьких дружин відносно великих давньоруських міст. Слов'яно-скандинавська князівська династія на Русі швидко стала просто слов'янською, адже не мислила себе поза інтересами того державного організму, на чолі якого вона опинилась. Протягом одного-двох поколінь, північні прибульці повністю асимілювалися.

Л. Залізняк у своїх працях зробив спробу посилити історичну аргументацію М. Грушевського археологічними й етнологічними фактами. При цьому він зупинився на вузлових моментах проблеми походження українського народу, зробивши висновок, що формування українського етносу відбулося у тих же хронологічних межах, що і генеза інших великих етносів помірної зони Європи, землі яких належали до зони впливу греко-римської цивілізації. Вчений вважає, що безперервний етнокультурний розвиток

на українських етнічних землях простежується з VI ст. н. е. – від склавинів та антів, через Лука-Райковецьку культуру, до Київської Русі і козацької України. Відтак, дослідник впевнений, що формування українського етносу розпочалося в середині I тис. н. е. [2, 127].

Наголошуючи на тому, що визначення етнічної приналежності Київської Русі є найважливішою проблемою в історії України, Л. Залізняк вважає, що ця проблема має не тільки суто наукове, а й велике політичне значення. Вважаючи Київську Русь багатоетнічною державою імперського типу, дослідник стверджує, що в ній проходили консолідаційні процеси (в тому числі етнічні) навколо пануючого етносу, що був у політичному, економічному, культурному, духовному центрі держави [2, 126]. Однак інтенсивність цих процесів пропорційна силі впливу центру на периферію, який не міг бути потужним через нерозвиненість комунікацій, величезні простори імперії та досить короткий час її існування, – стверджує Л. Залізняк. Він повністю згоден із тими істориками, які заперечували існування монолітної давньоруської народності і наголошували на багатоетнічності та федеративності Русі. На археологічних та етнографічних матеріалах Л. Залізняк вибудовує тезу про виростання матеріальної культури козацької України безпосередньо з культури Південної Русі, козацтво ж, – один із найсуттєвіших чинників формування українського народу – по суті, є продовженням давньоруських дружинних традицій [2, 128].

Отже, вважає дослідник, українці XVI–XVIII ст. були безпосередніми генетичними нащадками людної Південної Русі X–XIV ст. Відповідно, русичі Середнього Подніпров'я, Волині, Галичини, Поділля в етнічному відношенні були праукраїнцями, які створили державу Русь зі столицею в Києві [2, 141]. Науковець стверджує, як росіяни розбудували Російську імперію, так і праукраїнці були творцями й будівничими Київської Русі. Остання була середньовічною імперією, державотворчим етносом якої були південні русичі, або праукраїнці. Таким чином, Київська Русь – перша українська держава, підвалина державної історії України. Те, що людиність Південної Русі X–XIII ст. звалася не українцями, а русами, не заперечує факту, що останні в етнічному розумінні були українцями на княжому етапі історичного розвитку цього етносу [2, 145].

Після падіння Київської держави під ударами татар, український етнос продовжував розвиток на своїх споконвічних землях за несприятливих політичних умов. Л. Залізняк вважає культурні традиції Південної, Київської Русі важливою складовою підґрунтя білоруського та російського народів. Однак, на відміну від українців, які є прямими етнічними нащадками людної княжої Києва, Галича, Чернігова, російська та білоруська етнічна специфіка є продуктом розвитку в умовах їхніх етнічних територій [2, 143].

Отже, Л. Залізняк доходить висновку, що Київську Русь як державу консолідував не міфічний давньоруський етнос, а праукраїнці на давньоруському етапі свого розвитку.

Г. Півторак так само заперечує теорію «спільної коліски» та існування давньоруської народності, називаючи це вчення фальшивим та неспроможним. У своїй монографії «Міфи і правда про трьох братів зі спільної коліски» (1998) науковець зазначає, що виникнення окремих східнослов'янських народностей, зокрема й української, відбувалося не внаслідок поділу так званої давньоруської народності на три частини, а шляхом консолідації кількох суміжних і близькоспоріднених груп східнослов'янських

територіально-плеємних об'єднань у компактні культурно-етнографічні масиви. У ході дальшої консолідації вони поступово переросли в українську, російську та білоруську народності. Однак консолідація східнослов'янських територіально-плеємних об'єднань відбувалася не синхронно. Як свідчать археологічні джерела, різниця в матеріальній і духовній культурах між окремими праукраїнськими плеємними союзами Півдня почала зникати ще в переддержавний період у VIII–IX ст., а в XI–XII ст. культура цих плеєм уже становила відносно монолітну цілісність. На відміну від неї, літописні племена лісової Півночі Східної Європи зберігали свою етнокультурну своєрідність у XII ст., аж до розпаду Київської Русі [9, 87].

Єдність давньоруської території усвідомлювалася лише на рівні державних структур, та й то в умовах напівконфедерації. Ця єдність території мала досить своєрідний і відносний характер, її роль була явно не тією, що пізніше – в епоху окремих східнослов'янських народностей і націй. Загальнооруську свідомість могла мати лише правляча верхівка та найвище духовенство, – підсумовує Г. Півторак [10, 72].

Створення в січні 1992 р. Інституту українознавства при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка під керівництвом директора, доктора філологічних наук, професора Петра Кононенка, було зумовлено, насамперед, нагальними потребами розбудови України як незалежної демократичної держави. Діяльність Інституту українознавства, а з 21 червня 2000 р. – Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, визначила чотири головні напрями роботи: по-перше, – це розробка історико-теоретичних, методологічних та практичних проблем українознавства; по-друге, впровадження новітніх технологій; по-третє, координація українознавчих досліджень; по-четверте, підготовка професійних кадрів вчених-українознавців. Це дало змогу надати українському соціуму компетентну інформацію стосовно минулого Української держави та етнокультурних процесів на її території.

Українознавство, як цілісна система наукових інтегративних знань про Україну, українців і світове українство, завжди цікавилось і цікавиться проблемами дослідження утворення української держави та походження українського етносу [4, 17].

П. Кононенко, спираючись на писемні джерела та літописи, наголошує, що племена Києво-Руської держави мали помітні не політичні, а характерологічні відмінності. «Вони належали до однієї державницької структури, але походили кожне з свого пракореня» [5, 10]. П. Кононенко відкидає теорію існування єдиного східнослов'янського етносу і закликає не плутати державно-політичну єдність з етнічною, що веде до теорії утворення давньоруської народності.

В. Баран, спираючись на лінгвістичні, історичні й археологічні матеріали, показує, що слов'яни ніколи не були єдиною етнічною спільнотою і, що Київська Русь виникла як державне об'єднання багатьох різних слов'янських і неслов'янських плеєм-вождівств на чолі з представниками династії Рюриковичів. Науковцем обстоюється концепція, що на утворення Київської держави впливали два фактори: внутрішній – сам народ, його плеємна еліта, що досягла розуміння необхідності державної організації, і зовнішній – варязькі князі з військовими дружинами, які поступово, підпорядковуючи північно-східні приволзькі, а

потім південні дніпро-дністрянські плеємні об'єднання слов'ян, підняли державотворчий процес на той вищий надплеємний рівень, який забезпечував діяльність державних інститутів [1, 134].

Таким чином, В. Баран переконаний, що в період Київської держави не існувало ні загальнослов'янської етномовної єдності, ні давньоруської народності. Він вважає, що такого слов'янського плеєм як руси, які поглинули усі інші східнослов'янські племена, не існувало. І всі доцентрові об'єднувальні сили, які діяли в Києво-Руській державі менше сотні років, не могли забезпечити утворення єдиної давньоруської народності [1, 132]. Дослідник робить висновок, що кожний із східнослов'янських народів має свої глибокі додержавні витоки і право лише на частину східнослов'янських земель, корінних або освоєних у процесі розселення, де жили його безпосередні предки.

Ю. Фігурний не поділяє гіпотезу про давньоруську народність і вважає Київську Русь першою українською державою, де вирішальним прискорювачем її утворення стали варяги (вікінги), а головним державотворчим стрижнем – автохтонне місцеве населення – український етнос [13, 140].

Отже, на основі проаналізованих вище українознавчих досліджень вітчизняних вчених доби незалежності, ми дійшли висновку, що Київська Русь – це держава, яка виникла в ареалі слов'янських і неслов'янських плеєм, з яких сформувався український етнос. Довести, що давньоруська народність мала всі необхідні для неї ознаки згідно з традиційним визначенням народності (спільну територію, мову, спільне економічне життя і спільну культуру) практично неможливо. А спроби підтвердити споконвічну «єдність» і «неподільність» російського народу з українським, не мають під собою наукового підґрунтя.

Про давньоруське суспільство слід говорити не як про єдину народність, а як про відносну спільність багатьох східнослов'янських етномовних груп в одній державі з єдиною офіційною ідеологією і релігією. Не слід плутати поняття давньоруської державності, яка реалізувалася в утворенні Київської Русі, з відповідною народністю, яка нібито неминуче мала б сформуватися в цій державі, хоч насправді вона не встигла чи навіть і не могла сформуватися в тих конкретних історичних умовах.

Таким чином, твердження про єдину Київську Русь слід сприймати як вираження відповідної централістської ідеології, а не як доказ реального існування однорідного давньоруського етносу у формі народності.

1. Баран В. Д. Історичні витоки українського народу – К., 2005. – 208 с.
2. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації. – К.: Бібліотека українця, 1997. – 256 с.
3. Іванченко Р. П. Київська Русь: початки української держави: Посібник з історії. – К., 1995. – 96 с.
4. Кононенко П. П. Українознавство: Підручник. – К., 2006. – 870 с.
5. Кононенко П. П. Український етнос: генеза і перспективи – Обухів, 2003. – 517 с.
6. Котляр М. Ф. Київська Русь – коліска трьох братніх народів. – К., 1981. – 48 с.
7. Моця О. П. Київська Русь: від язичництва до християнства: Навч. посібник. – К., 1996. – 224 с.
8. Моця О. П. Південна «Руська земля» – К., 2007. – 264 с.
9. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної коліски» – К., 2001. – 152 с.
10. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі «спільної коліски». – К., 2004. – 180 с.
11. Ричка В. М. Київська Русь: проблема етнокультурного розвитку (конфесійний аспект) – К., 1994. – 34 с.
12. Толочко П. П. Київська Русь. – К., 1996. – 360 с.
13. Українці у світовій цивілізації і культурі: Колективна українознавча монографія / П. П. Кононенко, В. Д. Баран, В. К. Борищенко, С. Я. Єрмоленко, Я. С. Калакура, Т. П. Кононенко, В. В. Сніжко, І. П. Пасемко, Ю. С. Фігурний, О. А. Хоменко. – К., 2008. – 400 с.